

NACIONALNI PARKOVI SRBIJE

Prožimanje prirodnog bogatstva i kulturnog nasleđa

Kopaonik, odnosno "Kopalnik," kako mu staro ime glasi, bila je planina poznata po bogatstvu ruda: još su je u srednjem veku žitelji ovih prostora nazvali "Monte argentario" – srebrna planina. Rudarstvo se pominje i u narodnim pesmama i pričama iz kopaoničkog kraja, a nadimci "srebrna planina" i "planina sunca" dovoljno govore o prirodnom bogatstvu Kopaonika.

Javno preduzeće Nacionalni park "Kopaonik" osnovano je 1981. godine. Osnovni cilj ove ustanove je unapređenje prirodnih i kulturno-istorijskih vrednosti. Trenutno ima 49 zaposlenih, a finansira se iz dva izvora – gazdovanja šumama i naknade za korišćenje nacionalnih parkova. Za direktora 2009. godine je postavljen dr Bojan Milovanović, dugogodišnji predsednik opštine Raška. U razgovoru za "Vreme," **dr Bojan Milovanović** (na slici desno) priča o problemima sa kojima se rukovodioci parka suočavaju, o projektima koje sprovode i o saradnji sa investitorima i lokalnim vlastima.

"Kopaonik je počeo da se gradi krajem sedamdesetih godina, kada je u saradnji sa vrhunskim stručnjacima napravljen Prostorni plan," objašnjava Milovanović. "Tu su, između ostalog, navedeni i ekološki kriterijumi, koji su narušeni izgradnjom i danas više nema kapaciteta za toliki broj objekata. Plan je sadržavao tačne okvire po kojima planina mora da se razvija. S vremenom je došlo do velikog interesovanja za ulaganja na ovim prostorima i broj investitora je rastao. Planina je postala najposećenije skijalište u Srbiji, a broj turista se intenzivno povećavao. Želja države da od ovog prostora napravi jedno od najvećih savremenih skijališta jugoistočne Evrope, s jedne strane, i želja da imamo jedno zaštićeno prirodno dobro poput nacionalnog parka, s druge strane, pravi sudar interesa. Opština Raška i opština

Brus dele teritoriju Nacionalnog parka, i imaju ambiciju da grade i investiraju u nju. Naša funkcija je da upravljamo zaštićenim dobrom i da radimo u njegovom interesu. Mi smo tu da uskladimo ciljeve i potrebe lokalne samouprave i investitora sa realnim mogućnostima, kako bi se obezbedio održivi razvoj. U našu ingerenciju spada i održavanje redovnih sastanaka i konsultacija sa predstavnicima opština i privrednim subjektima, poput ljudi iz Skijališta Srbije, MK Grupe, Putnika i drugih." Prema rečima direktora NP "Kopaonik," problem je u samom centru Kopaonika, koji predstavlja urbanu zonu gde žive ljudi i tu se prepliću interesi koji mogu da naštetite Nacionalnom parku. Neophodno je uraditi kompletnu infrastrukturu kako ta zona ne bi škodila prirodi. "Trenutno je bitno da rešimo komunalni problem koji oduvek ovde postoji. Urađena je projektna dokumentacija i nabavili smo sredstva. Oko 10 miliona evra će biti utrošeno u rešavanje komunalnih problema. Takođe, urađeno je i nekoliko akumulacija vode jer ovde imamo veliki problem sa snabdevanjem. Te akumulacije su nam pomogle pri sanaciji ovogodišnjih požara. U narednih mesec dana završava se izgradnja najsavremenije fabrike vode, a i pitanje gasifikacije je aktuelno. Sve su to bitni pomaci."

Na teritoriji Nacionalnog parka, u selima izvan centra, živi veoma malo ljudi. Odliv stanovništva je nastao poslednjih decenija, a pro-uzrokovao je odlaskom mladih u gradove. "Težnja investitora i naša želja je da pre svega oživimo kopaonička sela. Ona čine dušu ove planine i važno je da opstanu, jer se u njima čuva ono što je autentično za ovaj kraj a to je proizvodnja zdrave hrane – sira, kajmaka, voća."

Što se tiče životinjskih vrsta koje naseljavaju ovo područje, Milovanović je kao glavni cilj istakao stvaranje uslova za povratak divokoze na ovu planinu. "Postoje toponimi koji su dobili ime po ovoj životinji,

ali nje trenutno ovde nema. Planiramo da nabavimo dovoljno sredstava i obavimo reprodukciju divokoze. S druge strane, imamo problem sa vidrom, koja se namnožila previše, toliko da i pored permanentnog poribljavanja koje obavljamo, ona ugrožava ribu,” dodaje Milovanović. Nadzorna služba ima vrlo bitnu ulogu u svemu tome i vodi računa o uzgoju i opstanku flore i faune. U Nacionalnom parku “Kopaonik” zabranjena je svaka vrsta lova i ribolova, a nadzornik nacionalnog parka ima pravo da, ukoliko neko obavlja protivzakonsku radnju, legitimiše, oduzme opremu i napiše krivičnu prijavu.

Nacionalni park “Kopaonik” je članica Evropske federacije nacionalnih parkova – EUROPARC i poštuje sve principe Agende 21 i Milenijumskih ciljeva razvoja. “Često smo pod lupom, ne samo naših institucija i nevladinih organizacija, već i međunarodnih,” konstatuje Milovanović. “Današnji globalni aspekt očuvanja prirode diktira

norme i mi moramo na nivou Srbije da zaštitimo oko 15 odsto teritorije. Tendencija da se neko područje kod nas proglasi zaštićenim dobrom na nacionalnom nivou stvara problem, jer je teško nešto očuvati u skladu sa zakonom i svetskim trendovima očuvanja ekologije.”

Prva asocijacija na Kopaonik su zima i zimski sportovi, prvenstveno skijanje. Po mišljenju Bojana Milovanovića, to bi trebalo prominiti jer se lepote ove planine tek preko leta mogu u potpunosti osetiti. “Ljudi posećuju Kopaonik mahom zimi. Ja smatram da se on najbolje može doživeti leti. Imamo obučene turističke vodiče, samo nam nedostaju turisti. Ipak, redovno nas posećuju sportisti – košarkaši, rukometaši, odbojkaši, koji ovde dolaze na pripreme. Sada intenzivno radimo na letnjoj ponudi sa lokalnim vlastima i investitorima, kako bismo planinu oživeli preko leta. Otvorene su biciklističke staze, nekoliko predivnih pešačkih staza ukupne dužine nekih dvadesetak kilometara, a radimo i na promociji ekstremnih sportova, pa su ovde česta takmičenja iz paraglajdinga. Ja sam optimista i nadam se da će jednog dana Kopaonik biti interesantan leti koliko i zimi,” rekao je na kraju razgovora Milovanović.

Lična karta

U zaštićeno područje Nacionalnog parka “Kopaonik” spada prostor od 11.870 hektara sa još 696 hektara pod posebnom zaštitom. NP “Kopaonik” se odlikuje postojanjem 13 rezervata prirode prvog stepena zaštite, gde vlada samoregulacija prirode. Ovi rezervati sadrže brojne retke biljne i životinjske vrste. Tu spadaju tri lokalna endemita, koja se mogu naći samo na Kopaoniku i nigde drugo. To su kopaonička ljubičica, kopaonička čuvarkuća i Pančićeva rešuha. Istraživači koji su poslednjih nekoliko godina vršili ispitivanja na Kopaoniku

Josif Pančić i Pančićev vrh

Josif Pančić je bio lekar po pozivu, a botaničar po opredeljenju. Rođen je 5. aprila 1814. godine u Bribiru (kod Senja), osnovnu školu završio u Gospiću, gimnaziju u Rijeci, a medicinu 1842. u Budimpešti. U Beču se upoznaje sa Vukom Karadžićem, po čijem nagovoru dolazi u Srbiju 1846. godine, gde ostaje do kraja života.

Istraživao je mnoge planine tadašnje Kneževine Srbije, ali se stalno vraćao Kopaoniku. Tokom svog istraživačkog rada posetio ga je 16 puta. Od 1853. godine postavljen je za profesora liceja. Pančić se posvetio i naučno-istraživačkom radu, posebno iz oblasti botanike, zoologije i geologije. Za 42 godine proučavanja prirode Srbije, objavio je 42 naučna dela iz navedenih oblasti. Prvi put je posetio Kopaonik 1851. godine, a poslednji put 1886, u 72. godini života. Jednom prilikom, po povratku sa Kopaonika, obratio se svojim studentima: "Dopustite mi de se ovom prilikom poslužim lepom osobinom čovečijeg duha i da vas odvedem u jedan prekrasni kraj Srbije u kome sam često i rado boravio da mu proučim prirodu, u kome sam svaki put nahodio što god novo da vidim ili o čemu da se divim, koji nisam nikad ostavljao a da ne bi poželeo, da se još jednom tamo povrnem, a to je – Kopaonik i njegovo podgorje."

Botaničar svetskog glasa, Josif Pančić bio je zaljubljenik u Kopaonik. Pred smrt je izrazio želju da bude sahranjen na ovoj planini. Želju su mu ispunili planinari Srbije i SANU – 7. jula 1951. godine, kada su njegove posmrtno ostatke, i supruge Mileve, sahranili u kovčegu od drveta Pančićeve omorike u mauzoleju, na vrhu Kopaonika koji od toga vremena nosi ime "Pančićev vrh". Do tada je ovaj vrh nosio ime Milanov vrh (po kralju Milanu Obrenoviću, koji je na vrhu Kopaonika bio 1882. godine).

preneli su svoj utisak o ovom području, rekavši da su samo "zagrebali" po površini i već pronašli 15 novih vrsta.

GEOMORFOLOŠKE VREDNOSTI: Nacionalni park "Kopaonik" obuhvata severni, najviši, relativno zaravnjen deo ove planine. Njen najdominantniji deo predstavlja Suvo Rudište sa Pančićevim vrhom visine 2017 metara i označen je imenom Ravni Kopaonik. Vrhovi Karman i Gobelja su visoki 1934 metra. Najniža tačka na planini ima nadmorsku visinu 640 metara. Severno i severozapadno od Ravnog Kopaonika nalazi se Banjski Kopaonik sa vrhom Vučakom

od 1718 metara nadmorske visine. On je ovičen strmim padinama prema dolini Jošanice u kojoj iz tektonskih pukotina izvire mineralne vode. Zbog njihovog tarapeutskog dejstva nastala je Jošanička banja. Na Kopaoniku su zastupljene dve vrste turizma – Ravni Kopaonik predviđen za zimske sportove, dok je zapadni deo prema dolinama reka Ibar i Jošanica pogodan za letnju rekreaciju, planinarenje i alpinizam. Kopaonik je nekad bio bogat rudama, a "kopaonička rudna oblast" obuhvatala je veliki broj rudnika metala, pored ostalih gvožđa, olova, cinka, srebra i zlata, kao i retkih minerala volastonita, fluorita i azbesta. Pre desetak godina ovi rudnici su iscrpljeni i okončana je njihova eksploatacija.

HIDROLOŠKE VREDNOSTI: Kopaonik je planina bogata vodom. Najpoznatiji izvori na Kopaoniku su: Marine vode, Krčmar voda, Pajino preslo, Javor česma, Kaznovske bačije. Na toku Samokovske reke, najveće vodene arterije na ovoj planini, formiraju se mali vodopadi i bukovi, dok se na Zaplaninskoj reci formira višestepeni vodopad Jelovarnik u dužini od 80 metara. Kopaonik je poznat i po interesantnim hidrološkim pojavama – tresavama i pištevina. Tresave nastaju kao posledica velikog isparenja mnogih potoka i bara i mogu biti stare i preko 1000 godina. Najveća tresava na Kopaoniku je Jankova bara. Pišteline su prirodni zagati od busenaste trave u kojima se zadržava voda. Pored toga, na području Kopaonika nalazi se nekoliko urvinskih jezera. Najveće je Semeteško jezero, koje se nalazi na 900 metara nadmorske visine u ataru sela Semeteš ispod visa Orlovac. Semeteško jezero je kružnog oblika, prečnika 60 m. Vodu dobija od podvodnih izvora, a manjim delom i od dva izvora iznad jezera. Zbog podvodnih izvora praktično je nemoguće izmeriti dubinu jezera, jer su oni toliko duboki i široki da praktično predstavljaju deo jezera. Prosečna temperatura vode je 10°C, dok u julu i avgustu dostiže i 20°C. Na jezeru su se formirala tzv. "ploveća ostrva" na kojima ima rastinja. Kad duva vetar ostrva se kreću po jezeru, što predstavlja atrakciju za posetioce jer mogu da "plove" na ostrvima. Jugozapadno od Jošaničke banje nalaze se još dva urvinska jezera: Gornje (Dugačko) i Donje (Malo) jezero.

KLIMATSKE VREDNOSTI: Na Kopaoniku su topli dani najčešći u julu, a na većim visinama uglavnom u avgustu. Za Kopaonik je karakteristično da je jedna od planina sa najviše sunčanih sati tokom decembra i januara. Godišnje na severnim, istočnim i najvišim padinama ima oko 1900 sunčanih časova, a na južnim 2150. Ova planina se nalazi na prelazu primorske ka kontinentalnoj klimi. Zbog južnog položaja masiva i otvorenog terena, oblačnost nad planinom je retka pojava, tako da loše vreme retko kvari ugođaj tokom boravka na ovoj planini.

FAUNA: Povoljni prirodni uslovi omogućili su razvoj raznovrsnog životinjskog sveta. Kopaonik je jedini poznati lokalitet na kome je nađena endemična i reliktna vrsta dnevnog leptira *Colias Balcanica Rebel*.

Faunu sisara Kopaonika čini 40 vrsta: 9 vrsta bubojeda, 5 vrsta slepih miševa-ljiljaka, 1 vrsta paglodara, 14 vrsta glodara, 9 vrsta mesoždera i dve vrste papkara. Sve ove vrste su autohtone i naseljavaju područje Kopaonika od davnina, uz izuzetak američke ondatre, sisara iz reda glodara, koja se uz posrednu pomoć čoveka nastanila ovde pre

40 godina. U prošlom veku četiri vrste sisara je negativnim uticajem čoveka istrebljeno sa ovih predela: ris, divokoza, jelen i medved, koji na Kopaoniku nema stanište, već se poslednjih nekoliko godina ovde može naći samo u tranzitu.

ORNITOFAUNA: Broj vrsta ptica na Kopaoniku procenjuje se na oko 210, od čega je 180 zvanično popisano. Zbog velikog diverziteta, bogatstva ornitofaune i prisustva retkih i ugroženih vrsta, Kopaonik je 1997. godine uvršten u spisak međunarodno značajnih područja za ptice (IBA). Karakteristične gnezdarice šuma Kopaonika su: orao osičar, orao zmijar, uralska sova, gačasta kukumavka, planinski detlić, troprsti detlić, leštarka, mala muharica, šumski zviždak, planinska senica. Visokoplaninske pašnjake i rudine naseljavaju planinska ševa, drozd kamenjar, jarebica kamenjarka, planinski popić. Na stenovitim liticama i u kanjonima reka gnezde se suri orao, sivi soko i buljina buba buba. Na teritoriji nacionalnog parka sprovodi se niz mera zaštite kako bi se veći broj vrsta ptica tu zadržao i nastavio normalne životne aktivnosti – npr. postavljanje veštačkih kućica za gnežđenje, usklađivanje drugih aktivnosti u parku sa potrebama zaštite, koje sprovode zaposleni NP “Kopaonik”.

VODOZEMCI I GMIZAVCI: Ne zna se tačan broj vrsta vodozemaca i gmizavaca koji obitavaju na ovom prostoru, ali je njihova rasprostranjenost, zbog mozaičnog rasporeda šuma, travnatih površina, golih stena i vode, velika. Na Kopaoniku je zabeleženo ukupno 14 vrsta vodozemaca i gmizavaca, od kojih je veći broj strogo zaštićen i obuhvaćen Pravilnikom o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih

i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva.

DNEVNI LEPTIRI: Na Kopaoniku je registrovano prisustvo 138 vrsta dnevnih leptira, po čemu ova planina spada među najbogatije planine Balkanskog poluostrva kad je reč o ovoj grupi insekata. Istraživači su na Kopaoniku otkrili vrstu leptira *zygaena augelicae*, za koju se ranije smatralo da ne obitava u ovom delu Evrope, i da je Slovenija njena najjužnija tačka rasprostranjenosti.

FLORA: Visokoplaninska flora kopaoničkog područja zastupljena je sa 825 biljnih vrsta i podvrsta svrstanih u 292 roda i 80 familija, što predstavlja jednu petinu ukupne flore Srbije. Kada je reč o šumama, najviši šumski pojas iznad 1500 metara nadmorske visine pokrivaju guste smrčeve šume dok se na većim visinama one proređuju i prelaze u zajednice niskih žbunova gde prevladavaju planinska kleka i borovnica.

GLJIVE: Na Kopaoniku je registrovano 219 vrsta gljiva. Poznatije jestive vrste gljiva koje mogu da se nađu u kopaoničkim šumama su: vrganj, lisičarka, smrčak, sunčanica, šampinjoni, bukovača, krasnić, mlečnica, đubretara, blagva, puhara... Od otrovnih vrsta gljiva na Kopaoniku raste zelena pupavka – najotrovnija pečurka na našim prostorima – zatim ušiljena pupavka, panterovka, muhara, ludara, smrdljiva suncobranka i druge. Zanimljivo je da gotovo sve jestive gljive, veoma cenjene i tražene, imaju svoje otrovne dvojnike. Svake godine se zabeleži velik broj slučajeva trovanja gljivama od kojih se neki, nažalost, završe tragično. Zelena pupavka je direktno “odgovorna” za 95 odsto trovanja sa smrtnim ishodom.

Kulturno-istorijsko nasleđe

Suzana Komatović (na slici dole), biolog i PR menadžer NP "Kopaonik", za "Vreme" govori o kulturno-istorijskim dobrima koja se nalaze na teritoriji nacionalnog parka i otkriva narodne priče koje prate ove znamenitosti. "Na lokalitetu Nebeske stolice, kome je ime dodelio vojvoda Živojin Mišić, postoje ostaci ranohrišćanske bazilike. Ona datira iz perioda između 5. i 6. veka. Prema narodnom predanju, ova crkva odletela je u vazduh zbog kršenja nekih nepisanih pravila od strane lokalnog stanovništva", priča Suzana Komatović. "Jedno od njih je da porodilja do četrdeset dana nakon porođaja ne bi trebalo da dolazi u crkvu jer se smatralo da je nečista. Međutim, jedna žena je kročila u crkvu sa svojim novorođenčeta i zbog toga je, kako kaže legenda, crkva nestala sa tog mesta." Jedna od znamenitosti Kopaonika koja se nalazi u kopaoničkoj oblasti Metođe, jeste i gejzir hladne vode na 1540 metara nadmorske visine, sa stubom vode visine oko pet metara, koji je nastao kao posledica hidrogeoloških istraživanja. Na istom mestu se nalazi i Crkva Svetog Metodija, obnovljena 1993. godine. U unutrašnjosti crkve nalazi se izvor, za koji je lokalno stanovništvo smatralo da je lekovit i zbog toga je vekovima posećivalo ovo svetilište. Među kulturno-istorijskim znamenitostima koja se nalaze na području Kopaonika, Suzana Komatović navodi i spomenik partizanskom Kopaoničkom odred koji je ovde streljan za vreme Drugog svetskog rata, kao i brvnare u podnožju Kopaonika stare i do 120 godina koje imaju veliki etnografski značaj. "Jedan od interesantnih spomenika prirode Nacionalnog parka 'Kopaonik' jeste kanal za vodu dugačak 18 kilometara, koji je Dragoljub Mijatović iz sela Žutice prokopao 1929. godine da bi doveo vodu u svoje selo i koji se po njemu naziva Mijatovića jaz. On se nalazi na kopaoničkom području koje se naziva Kozje stene. Postoji legenda da je Dragoljub Mijatović ovaj kanal načinio pucajući iz puške", priča Suzana Komatović.

za razvijanje stacionarnog turizma u koji spadaju: planinski, banjski i seoski. Takođe, postoje odlične ponude za turizam sa kratkim zadržavanjem posetilaca: izletničko-ekskurzioni, tranzitni i manifestacioni.

Suzana Komatović, biolog i PR menadžer NP "Kopaonik", priča za "Vreme" o turističkoj ponudi Kopaonika i skreće pažnju da je u poslednje vreme znatno pojačano interesovanje za takozvani šetni turizam. Na Kopaoniku postoji veliki broj šetačkih staza koje su atraktivne za posetioce. Jedna od njih, koja ne spada u teže prohodne a veoma je atraktivna, jeste pešačka staza koja se naziva 'Markov kamen' u čijoj blizini postoji skupina velikih kamenih blokova naređanih jedan na drugi, a izgleda kao da je veštačkog porekla. Legenda kazuje da je ovo kamenje naslagao Marko Kraljević vežbajući za Kosovski boj, na koji je na kraju zakasnio, a po kome je pomenuta pešačka staza i dobila ime. "U poslednjih nekoliko godina se uvećao izbor zanimljivih šetačkih staza", kaže Suzana Komatović. "Jedna od takvih staza se pruža uz Samokovsku reku koja prolazi kroz dva prirodna rezervata – Kozje staze i Samokovske stene – kao i duž kanjona istoimene reke. Stazom 'Treska' se dolazi iznad vikend naselja, a zatim do visa Šiljak, sa koga puca pogled na Kosovo, a za vedrijih dana mogu se videti čak i Prokletije, grad Kraljevo, pa čak i crnogorski Komovi.

Kada je reč o zimskim aktivnostima na Kopaoniku, turisti najviše posećuju glavni turistički kompleks sa velikim brojem hotela i skijaškim stazama, koje se nalaze na prostoru Ravnog Kopaonika. Drugi, manji, nalazi se kod sela Brzeće na istočnoj padini. Pešačke staze 'Pančić' i 'Karaman' su popularne i tokom zimskog perioda, kada predstavljaju centar skijališta. Zimi je planina najživlja, ali i leti postoje veliki turistički potencijali koji bi trebalo da se ostvare", smatra Suzana Komatović.

MANIFESTACIJE: Pre nekoliko godina na prostoru Nacionalnog parka "Kopaonik" intenzivirale su se letnje manifestacije koje privlače veliki broj posetilaca. Među najposećenijima su Dani borovnice, koji se održavaju krajem jula ili početkom avgusta, i Dani vrganja krajem avgusta. Održavaju se i sabori i svetkovine, kao Dan Svetog Prokopija, poznatiji kao Rudarska slava, zatim praznik Sveti Metodije ili Kopaoničko Metođe, koji se obeležava 3. jula i predstavlja slavu NP "Kopaonik".

BANJSKI TURIZAM: Na širem prostoru Kopaonika nalaze se tri poznata banjska odmarališta – Jošanička, Lukovska i Kuršumlijska banja, sa izvorima lekovite vode koja pomaže pri lečenju mnogih bolesti.

ĐURĐICA BOGOSAVLJEVIĆ I SANJA ZRNIĆ
FOTOGRAFIJE: IVAN ŠEPIĆ

Turizam

Na prostoru NP "Kopaonik" tokom osamdesetih godina izgrađeno je mnogo turističkih i infrastrukturnih objekata, prvenstveno u zoni Ravnog Kopaonika. Iznad smučarskih staza izgrađene su žičare ukupne dužine 11.831 metar.

OBLICI TURIZMA: Na Kopaoniku postoje najbolje predispozicije

Skockan da smanji vaš račun!

Telekom Box sa mesečnom pretplatom na sve usluge dostupan je **već od 2886 dinara**. Koristite televiziju, internet, fiksni i mobilni u jednom paketu i uštedite novac.

Od sada uz svaki Box, očekuje Vas i mobilni telefon iz naše ponude po ceni već od 1 dinar!

300 besplatnih impulsa

+

postpaid tarifa sa 500 minuta, 500 poruka i 1GB za prenos podataka u nacionalnom saobraćaju

+

neograničen protok brzine do 6 Mb/s

+

digitalni TV signal sa preko 100 kanala i multimedijalnim sadržajima

Telefon
već od
1 DIN

 Telekom Srbija

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec